

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון שיעורים בדרכיה: אישה והלכה

צוות דרכיה, לורי נוביק

ריקוד עם ספר התורה

כיצד התפתח המנהג לרקוד עם ספר התורה בשמחת תורה? כיצד יכולות נשים לחגוג בזמן ההקפות?

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

מאת לורי נוביק | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, ושיינע גולדברג
תרגום: שיראל גרסון | עריכה בעברית: עדיה בלנק

אנא התחילו בקריאת [ספר התורה א! מגע בספר התורה](#).

חג שמחת תורה

המנהג הרווח של ריקודים עם ספר התורה בבית הכנסת בשמחת תורה הוא מנהג חדש יחסית במונחים יהודיים.

חג סוכות נחשב ל"זמן שמחתנו". בזמן שבית המקדש היה קיים, שמחת בית השואבה בחול המועד כללה ריקודים, אם כי הרמב"ם כותב שרק החכמים היו רוקדים, בזמן ששאר העם באו לצפות בהם.

רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב ח, יד מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידיים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגינין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמע.

ביום טוב עצמו לא נהגו לרקוד, והדבר אף נחשב לאסור מדרבנן:

ביצה לו ע"ב
ואלו הן משום שבות... ולא מטפחין, ולא מספקין, ולא מרקדין.

ובכל זאת, כבר בתקופת הגאונים הונהגו והותרו ריקודים בשמחת תורה:

תשובות הגאונים – שערי תשובה סימן שיד
ובי"ט [וביום טוב] שני זה שהוא אחרון, רגילין אצלנו שמרקדין אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קלוסין לתורה – אלא שזו משום שבות הוא ונהגו בה היתר ביום זה בלבד לכבוד התורה.

המנהג לרקוד בשמחת תורה משום כבוד התורה נחשב כמספיק חשוב כדי להתגבר על איסור דרבנן.¹

¹ המהרי"ק מציין זאת אחרי ציטוט של הגאונים. בניגוד לכך, מנהגים הכרוכים באיסורים דאורייתא אינם נדחים מפני כבוד התורה.

באופן לא מפתיע, מנהג זה מתואר לראשונה בבבל, שם יום טוב שני של שמיני עצרת היה היום שבו השלימו את קריאת התורה כולה.²

כיצד הפך ספר התורה לחלק מהריקודים?

כפי שראינו [במאמר הקודם](#), אנו מקפידים מאוד בכבוד ספר התורה. כיצד, אם כן, התפתח המנהג לרקוד עם ספר התורה?

בימי הביניים, בהשראת ההושענות (הקפות שנעשות בחג סוכות יחד עם הלולב והאתרוג), החל באשכנז מנהג להוציא את כל ספרי התורה מארון הקודש בשמחת תורה, ולהקיף עמם את הבימה, כפי שמקיפים את הבימה בזמן ההושענות במהלך החג. הרמ"א מתאר זאת:

רמ"א אורח חיים הלכות לולב סימן תרסט
הגה: וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה, לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה; ונוהגין שהמסיים התורה והמתחיל בראשית נודרים נדבות וקוראים לאחרים לעשות משתה (טור). ועוד נהגו במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושמחת כל ספרי תורה שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות, וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורה הבימה שבבית הכנסת, כמו שמקיפים עם הלולב, והכל משום שמחה.

הרמ"א אינו מזכיר ריקודים באופן מפורש, אך הוא מציין כי שרו לכבוד התורה. הוא גם מציין ללא כל ביקורת כי המנהגים משתנים ב"כל מקום לפי מנהגו".

אף שהמנהגים הללו התפתחו בעיקר באשכנז, האר"י ז"ל, בן זמנו של הרמ"א בארץ ישראל, חידש מנהג נוסף – ריקוד עם ספר התורה בשבע ההקפות מסביב לבימה.³ מנהג זה תואר במאה ה-18 בספר שמחברו אינו ידוע, הנקרא חמדת ימים.⁴

חמדת ימים ג סוכה ח

... כל המרבה בכל מיני שמחות לפני הספר תורה מעורר השמחה למעלה, 'אם הבנים שמחה' 'וששון ויקר', ועל כן מוציאים הספרי תורה ומעמידים אותם בתוך חופתם ועושים תחילה שמחה גדולה לפני הספרים כחתן וכלה הנכנסים בתוך חופתם... ואחר כך יקחו גדולי ישראל חכמי התורה הספרי תורה מתוך חופתם ויפתחו פיהם בנועם קול בשיר ושבחה הלל וזמרה והודות לה' לפני הספרי תורה ויקיפו בהם את התיבה שבע הקפות כנגד שבע הקפות דהושענא רבא... וראוי לכל עבד ה' לרבות כל מיני שמחות לפני הספרי תורה בריקוד ומפזז ומכרכר בשירים נאים ולא יחוש על כבוד תורתו שמא ילעיגו עליו ויתבזה בעיני המוני העם, כי אף אם הוא גדול בתורה אולם דוד מלכא משיחא יגדל ממנו הרבה מאד ואף על פי כן בשעה שהעלה הארון הקדוש לירושלים היה מכרכר בכל עוז לפני ה'...

מחבר חמדת ימים כותב כי כבוד התורה אינו מהווה בעיה בכל הנוגע לריקוד של שמחה בזמן ההקפות, אם כי בתיאורו ספר התורה עדיין מטופל בקפידה ומוחזק כראוי דווקא על ידי תלמיד חכם. אופן הריקודים הזה, המאורגן בצורה היררכית, מזכיר את שמחת בית השואבה שבה החכמים הובילו את הריקודים, אך כאן שאר העם לא רק צופים אלא גם משתתפים בשמחה.

ככל שמנהג ההקפות הפך לרווח יותר, כך התרבו יישומים שונים שלו בקהילות שונות. כך לדוגמה, החיד"א (רב חיים דוד הלוי אזולאי), רב נוסף שהפיץ את המנהג, דאג לכך שיהיה אדם אחד שיעמוד

שו"ת מהרי"ק סימן ט

... הרי לך שמנהג העשוי לכבוד התורה דוחה אפילו איסור שבות דהיינו ריקוד בי"ט [ביום טוב]

² בארץ ישראל חוגגים את שמיני עצרת רק יום אחד. בנוסף, בעבר המנהג בארץ ישראל היה להשלים את קריאת התורה רק כל שלוש שנים בערך ולכן לא התקיימה חגיגה לכבוד השלמת התורה בכל שנה.

³ למרות שבמקור מנהגו היה לרקוד בלילה שאחרי שמחת תורה, במקום ביום טוב עצמו. ראו יערי, עמ' 266-270.

⁴ אף שחמדת ימים היה חיבור משפיע מאוד, נטען גם שהוא שבתאי. ניתן למצוא [כאן](#).

עם ספר התורה על הבימה לאורך כל ההקפות.⁵

חיד"א ציפורן שמיר, סימן יב
תחילה וראש יניחו ס"ת [ספר תורה] בתיבה ויהיה אצלו ירא שמים וידו אוחזת בס"ת [בספר תורה] כל זמן ההקפות...

המקורות שלעיל מתארים אנשים רוקדים לכבוד התורה, בעוד שספרי התורה נותרים על הבימה או מוחזקים על ידי רב או דמות רוחנית חשובה בקהילה.

הרחבת החגיגות

עם השנים, ובעיקר בקהילות אשכנז בעלות ספרי תורה רבים (וקלים יותר מאשר ספרי התורה של קהילות ספרד, שבהם הקלף נתון בתוך מעין קופסת עץ כבדה), היקף החגיגות התרחב כך שגם חברי קהילה רגילים מחזיקים את ספר התורה ומקיפים את הבימה בריקודים תוך שהם אוחזים בו. אף על פי שהדבר הפך לנוהג מקובל בקהילות רבות, אין המנהג עולה בקלות בקנה אחד עם [הלכות כבוד התורה](#) או עם מנהגי ההקפות הקדומים.

למעשה, כאשר מנהג זה החל להתפשט בשלהי המאה ה-19, ניסה רב בבוקרשט לעצור אותו. הוא נקט בצעד שנוי במחלוקת והגביל את מספר ספרי התורה שהוצאו מארון הקודש בכל תפילה, למרות שהדבר נגד את מנהג הרמ"א:⁶

שו"ת שמחה לאי"ש או"ח סימן ד
הוא ראה דאנשי צורה הנכבדים אינם נושאים הס"ת [הספרי תורה] להקיף בהם, רק המון העם וילדים, ואינם נוהגים בהם כבוד תורה כדעת מה לעשות. ראה והתקין שיוציאו בלילה ז' ספרים לבד וביום ז' ספרים ובמנחה ז' ספרים...

חרף מאמציו אלה, המנהג של העברת ספרי התורה בין חברי הקהילה הפך לרווח בבתי כנסת רבים.

נשים בשמחת תורה

נשים חגגו את שמחת תורה במגוון דרכים. שלוש הדרכים העיקריות והנפוצות ביותר לחגיגות הן: צפייה, ריקוד, וריקוד עם ספר התורה. ישנם גם בתי כנסת שבהם נשים לומדות תורה יחד בזמן חלק מההקפות.

צפייה

בבתי כנסת רבים, נשים צופות בגברים הרוקדים, בדומה לתיאורו של הרמב"ם את העם הצופים בחכמים הרוקדים בשמחת בית השואבה. בלוגרית מירושלים, חנה ג'ני וויסברג, כותבת על האופן שבו מנהג זה יכול להיות ממלא ומשמעותי בעבור אישה המקדישה את חייה לתמיכה בלימוד התורה של בעליה וילדיה.⁷

חנה ג'ני וויסברג, 'איך הרגשתי בנוגע ללא לרקוד בשמחת תורה', Jewishmom.com
אנחנו, ה-JewishMOMs, האימהות היהודיות, עובדות כה קשה לאורך השנה כדי לאפשר לילדינו ולבעלינו ללכת ללמוד תורה, ולעיתים ללמד תורה. חלקנו אפילו מקדישות מעט זמן בחיינו העמוסים והמטורפים כדי ללמוד וללמד תורה בעצמנו. כך אנו ממשיכות להקים את התורה גם כשאנחנו חשות בטוב, גם כאשר אנו כל כך עייפות, גם כשהדבר מאוד קשה. כי אנחנו יודעות שזו המשמעות של להיות JewishMOM, אמא יהודייה. אז בחג שמחת תורה

⁵ ניתן למצוא כאן.

⁶ ניתן למצוא כאן.

⁷ ניתן למצוא כאן.

הזה, בעודי יושבת במושב, צופה בבעלי רוקד בהקפות יחד עם בנו בן השנה על הכתפיים, בני הארבע והשש שלנו נצמדים לטליתו ובן התשע כמה צעדים לפניו, חשתי את התחושה העוצמתית של נחת טהורה. כשישבת שם, הרגשתי את ה' לוחש באוזני, "חנה ג'ני, את עובדת כל כך קשה כדי להחזיק את התורה שלי לאורך כל השנה. היום הוא מתנה בשבילך פשוט ליהנות ולנוח. ובליבך, רק היום, רקדי עמי."

בעבור נשים אחרות (ולא רק נשים רווקות), הצפייה בעזרת הגברים פחות מספקת. נשים אלו משתוקקות להביע את אהבתן ואת חיבורן לתורה על ידי ריקוד עם ספר התורה באופן ישיר, ובנישוקו:⁸

בתיה גולד (שם בדוי), לרקוד על הקצה, Jewish Action Winter 1999 מאז ומעולם שמחת תורה היה יום מורכב בעבורי, ובעבור רוב הנשים שאני מכירה. עברתי מבית כנסת לבית כנסת, מנסה למצוא דרך לחגוג את החג שתרגיש נכונה בעבורי. נשים אמורות להשתתף באופן עקיף בחגיגות בכך שהן צופות בגברים רוקדים ושרים. אך ככל שנשים מפתחות קשר ישיר ואישי יותר עם לימוד התורה, ההשתתפות העקיפה בשמחת תורה כבר אינה מספיקה לרבות מהן. במקום להעצים את הקשר עם התורה, הדבר יוצר ניכור. במקום שמחה, נגרם כאב.

ריקוד

בחלק מבתי הכנסת, נשים רוקדות בעזרת נשים ללא ספר התורה. אפשר היה לחשוב שמדובר במנהג חדשני בבית הכנסת, אך ריקודי נשים בשמחת תורה אינם דבר חדש.

בימי הביניים, נשים נהגו לרקוד לכבוד התורה בשעות אחר הצהריים של שמיני עצרת, רגע לפני שמחת תורה:

ר' יוסף יוזפא הלוי שמש ק"ק וורמייזא במאה ה-17, אצל יערי, עמ' 210 מנהג נשים בין מנחה למעריב הנ"ל [ערב שמחת תורה] באין במלבושיהן היקרים והנאים הטובים שיש להם, ובאים בחדר החיצון של ב"ה [בית הכנסת] לפני פתח החיצון של ב"ה [בית הכנסת] דנשים [=עזרת נשים], ורוב הנשים, בפרט נשים בחורות, מחברות יד ליד, ובראשן נשי חתן תורה וחתן בראשית, והולכין עיגול סביב סביב ומשוררין יגדל זמירות שרגילים לשורר לכבוד חתן וכלה...

בפועל, ריקודי נשים בשמחת תורה מותרים כחלק מנתינת כבוד לתורה. הרב אברהם יוסף (בנו של הרב עובדיה יוסף ורבה הראשי של חולון), למשל, רואה מנהג זה כמובן מאליו:⁹

הרב אברהם יוסף "שמחת תורה לנשים", שו"ת מורשת תשע"ד
עצם השמחה בודאי שמותר כולל כמובן ריקודים וכפיים. הבעיה מתעוררת כאשר מבקשים לרקוד עם ספרי תורה...

ריקוד עם ספר התורה

ריקוד נשים ביחד עם ספר התורה נתקל בהסתייגויות רבות יותר מאשר ריקוד ללא ספר תורה. להלן נראה כמה מן השיקולים הנפוצים שהועלו בנוגע לריקוד נשים עם ספר התורה. טיעונים דומים עולים בנוגע לריקוד נשים עם ספר תורה בהכנסת ספר תורה.

א. **מנהג הנידה – במאמר הקודם** דנו במנהג שהיה מקובל בקרב חלק מהנשים, להימנע מלהגיע לבית הכנסת או מלגעת בספר התורה בזמן הווסת. אמנם, אפילו בקרב קהילות שקיימו מנהג זה, ויתרו עליו

⁸ ניתן למצוא כאן.

⁹ ניתן למצוא כאן.

במקרים שבהם הדבר יגרום "עצבון גדול" לנשים.

בדיונו בנוגע לריקוד נשים עם ספר התורה בשמחת תורה בשבעים,¹⁰ נמסר כי הרב' מלובביץ' תהה באשר לצער הנגרם לנשים, והאם הוא משמעותי מספיק כדי לדחות את המנהג ולאפשר לנשים לרקוד עם ספר התורה.

הרב מנחם מנדל שניאורסון, מכתב לרב שלמה ריסקין, י"ג כסליו תשל"ז.
...להיבט אחר של הבעיה, אשר על-אף שהוא לא קשור במיוחד לשמחת-תורה ולהקפות, אף-על-פי-כן הוא קשור ישירות לשאלה מה צריך להיות המנהג בפועל בנידון זה [ריקוד נשים עם ספר התורה]. אני מתכוין להלכה המובאת בשולחן-ערוך, אורח חיים סי' פ"ח [על מנהגי נשים בשעת הווסת]... ויש לציין שהשאלה שם עוסקת בכניסה לבית-הכנסת, ואפילו אז, לא מספיק סתם 'עיצבון' [לאפשר כניסה במקום שנהוג שלא להיכנס] אלא רק 'עיצבון גדול'. ממה שנאמר למעלה נובע שבעניינים כאלה, ובייחוד ביחס לספר-תורה, אין לנו שום כוח או סמכות להנהיג חידושים...ומכאן, שהמסקנה למעשה חייבת להיות, שלא להוסיף מאומה על המנהג הקבוע, ובוודאי שאין לתת שום היתר לעריכת הקפות [לנשים] עם ספר-תורה...

במהלך ארבעים השנים האחרונות, ייתכן שהצער על אי היכולת לרקוד עם ספר התורה בשמחת תורה הפך אצל חלק מהנשים ל"עיצבון גדול", מהסוג שיכול לדחות את המנהג.¹¹ מנהג זה אינו בגדר חובה לכתחילה, וכיום נשים אכן מגיעות לבית הכנסת בזמן הווסת. לא פשוט לטעון שאסור לנשים לרקוד עם ספר התורה בשל מנהג שאין נוהגים אותו כיום, ושניתן גם לדחות אותו בעת הצורך.

ב. כבוד התורה – שיקול נפוץ להסתייגות מפני ריקוד נשים עם ספר התורה קשור לכבוד התורה. המחזיקים בדעה זו טוענים כי הריקוד עם ספר התורה כבר יצא מכלל שליטה גם בקרב הגברים, שכן באופן אידיאלי רק תלמידי חכמים ורבנים צריכים להיות רשאים לרקוד עם ספר התורה, כפי שהיה מקובל בעבר. על כן, הרחבת החגיגות גם לעזרת הנשים רק תחריף את המצב.¹²

הרב יעקב אריאל מציין כי לא כל בתי הכנסת מאפשרים ריקוד עם ספרי התורה בעזרת הגברים, וכי הריקוד איתם עלול אף להוביל לפגיעה בספרים עצמם.¹³

הרב יעקב אריאל, "נשיות מקורית מול חיקוי", הלכה בימינו, עמ' 252-253
לא ידוע מהו מקור המנהג של הגברים לרקוד עם ספרי התורה. המנהג המקורי היה להקיף את ספרי התורה המונחים על הבימה...הריקוד עם ספרי התורה יש בו בעיות רבות. הוא גורם לקלות ראש ביחס לספרים. הוא אחת הסיבות לפסילתם של הספרים...מדוע אפוא נשים מעוניינות לנהוג דוקא מנהג שיש עליו עוררין?...אם אכן נשים רוצות לשמוח שמחה אמיתית בשמחת תורה, הייתי מציע להן לעשות זאת בפני עצמן, באווירה שלהן ובמקום משלהן. שם תשמחנה ותרקודנה, סביב התורה, כמנהג המקורי, ולא עם התורה...

לדעת הרב אריאל, הצעתו שנשים ירקדו מסביב לספר תורה שיונח במרכז המעגל יכולה לתת מענה לחששות בנוגע לכבוד התורה. הצעה זו יכולה גם להיות פתרון לחשש ממנהג הנידה בקרב קהילות שהדבר רלוונטי בעבורן.

בגישה דומה אך אופטימית יותר, הרב נחום רבינוביץ' רואה בהקפות של נשים, כאשר הנשים רוקדות סביב אישה חשובה האוחזת בספר התורה, הזדמנות למקד מחדש את יחסה של הקהילה להקפות

¹⁰ אנו עדיין מנסות להשיג עותק של המכתב המקורי כדי להביאו כאן. התרגום לעברית של המכתב שהבאנו זמין [כאן](#).

¹¹ אולי זמינות רבה יותר של מוצרי היגיינה לזמן הווסת עשויה גם היא להשפיע על הרלוונטיות של מנהג זה. מקרה זה שונה מ"גוף נקי" הנדרש בעבור תפילין, שם הכוונה אינה לווסת כי אם לחיוב הלכתי (ולא החמרה בלבד) מאחר שעל התפילין להיות מונחים על הגוף עצמו. ראו במאמרו על גוף נקי [כאן \(בקרוב\)](#).

¹² ניתן למצוא [כאן](#).

¹³ אריאל, הרב יעקב, הלכה בימינו (אשקלון: מכון התורה והארץ, 2010).

הרב נחום רבינוביץ', שו"ת שיח נחום מ
מעתה נלפענ"ד [נראה לפי עניות דעתי] שאם הקהל רוצה להנהיג לעשות נחת רוח לנשים
[חגיגה טז ע"ב] בשמחת תורה, ומתוך כך יבואו לתקן שבעזרת נשים אחת הנשים החשובות
תחזיק בספר, ואחרות תרקודנה לפניו דרך כבוד והידור – ודאי שיש בזה תיקון, והוא תיקון
שאינו בו איסור כלל, שהרי מעולם לא נאסר על הנשים להחזיק ספר תורה. ושמה ילמדו מכך
גם הגברים לנהוג בכבוד הראוי

הדיון בשאלה האם וכיצד ניתן לקיים את ההקפות לנשים מעניק לקהילה הזדמנות לשקול ולחשוב כיצד
מנהג ההקפות שלה בשמחת תורה יכול לכבד את התורה, את בית הכנסת ואת החג באופן הראוי
ביותר. בתוך כך, ייתכן שנשים בקהילות מסוימות יכולות לפתח צורות חדשות של המסורת הזו של
ריקוד לכבוד התורה, או לאמץ מחדש צורות ישנות, מה שעשוי לעודד גם את הגברים לעשות כן.

ג. מנהג בית הכנסת – שיקול שלישי, שאותו העלה גם הרבי מלובביץ', קשור לחידושו של מנהג.

הרב צבי שכטר דן בנקודה זו (בין השאר) במאמרו החתום על ידי כמה מראשי ישיבת 'ישיבה
יוניברסיטי', וכותב גם על התנגדותם של הרב סולובייצ'יק והרב משה פיינשטיין להקפות ולקבוצות
תפילה של נשים:¹⁵

הרב צבי שכטר, בעקבי הצאן 5, עמ' 32
יש בזה [הקפות לנשים ותפילות נשים] משום שינוי ברור ומאד בולט ממסורת אבותינו, ומשום
פורץ גדר במנהגי ישראל ופורש מדרכי הציבור, ובפרט יש קפיצת מיוחדת בנוגע למנהגי בית
הכנסת... ואחר העיון והדיון במתינות בחבורה עם כמה מר"מי הישיבה, נראה ברור שכל
ההנהגות הנ"ל אסורות... ובפרט ענין מנהגי ביה"כ [בית הכנסת], החמירו האחרונים
ביותר... אשר דינו כמקדש מעט...

לא ברור אם ההתבטאות החריפה כאן הייתה מנוסחת באותו אופן לו היה מדובר רק בריקוד נשים עם
ספר התורה, ללא קשר לקבוצות תפילה של נשים. בכל מקרה, כל חידוש של מנהג הוא נושא מורכב
וטעון, במיוחד במסגרת בית הכנסת. לפיכך, לפי תלמידו הרב יוסף צבי רימון, הפריד הרב אהרן
ליכטנשטיין בין בית הכנסת לבין מסגרות אחרות:

הרב יוסף צבי רימון, תשובה ל"דרכיה"
הרב ליכטנשטיין אמר: "אני לא הייתי מתיר בקהילה הקפות עם ספר תורה לנשים. אם יש
מקום לדון, זה במדרשה". (ובמגדל עוז הוא לא התיר). לדעתו מדרשה זה מקום סגור, ואיננו
חלק מבית כנסת. לדעתו אסור לשנות מנהגי בית כנסת.

הרב ליכטנשטיין חש שמנהגי בית הכנסת הם בעלי משקל רב יותר מאשר מנהגים במסגרות אחרות.
כפי שנמסר, הוא התנגד לריקוד נשים עם ספר התורה בבית הכנסת מאחר שהדבר עלול לגרור שינוי
במנהג בית הכנסת.¹⁶ (בפועל כיום, בהתאם לפסיקת ראשי ישיבת הר עציון הנוכחיים, נשים רוקדות
עם ספר התורה בהכנסות ספר תורה ובהקפות בבית המדרש לנשים במגדל עוז.)

¹⁴ ניתן למצוא כאן.

¹⁵ ב"מפני הרב" (להלן), הוא מצטט את הרב סולובייצ'יק כמי שהחזיק בגישה זו באופן קיצוני, אף שגישתו של הרב
סולובייצ'יק שנויה במחלוקת (בדומה לעמדתו של הרב משה פיינשטיין):
דברי הגרי"ד, מצוטט ברב צבי שכטר, מפני הרב עמ' קמב
הוא בניגוד גמור לכל המסורה שלנו.

¹⁶ ראו גם בפרימר ופרימר, "תפילות נשים בתאוריה ובפועל", Tradition 32:2 (Winter 1998): 5-118, note 213, שם
נכתב כי הרב ליכטנשטיין, באופן תיאורטי, סבר גם כי ריקוד נשים עם ספר התורה בשמחת תורה מותר מבחינה
הלכתית. ניתן למצוא כאן.

על הטענה בעל בסיס השמירה על מנהגי בית הכנסת לקחת בחשבון את העובדה שההקפות הנהוגות כיום הן חידוש חדש יחסית ברוב הקהילות, והן ממשיכות להתפתח. כך לדוגמה, התיר הרב יעקב אלישר לשנות בדיעבד את המנהג בבוקרשט להוציא רק חלק מספרי התורה בכל הקפה:¹⁷

שמחה לאיש אורח חיים ד
דהתיקון כבר נעשה... וסברו וקבילו כל הקהל התיקון הלזה ברצונם הטוב וכוונתו של המתקן היתה לכבוד התורה אינו מן הראוי לחזור ולשנות התיקון שיעשו כמנהגם הראשון אחר שכבר נעשה מעשה בהסכמת כל הקהל ואנה"נ [ואין הכי נמי] אם היו שאולים ודורשים קודם מעשה היינו אומרים שלא לשנות מנהגם אבל אחר שכבר עשו מעשה רב שנה או שנתיים בהסכמה יש לנו להחזיק ביד המתקן והמערער עליהם מחמת המנהג לא יפה הוא עושה...

הרב אלישר טוען כי מנהג חדש של שמחת תורה הנוגד מנהג ישן יחסית, יכול להתקבל. אולי מנהג של נשים הרוקדות עם ספר התורה עשוי להתקבל ביתר קלות, משום שהוא אינו סותר מנהג קודם אלא מוסיף מנהג חדש.

גם גישתו המקלה של הרב רבינוביץ' מדגישה את חשיבותו של המנהג והצורך להתייחס לעניין בכובד ראש:¹⁸

הרב נחום רבינוביץ, שיח נחום מ
אין איסור לנשים לרקוד עם ספר תורה, בתנאי שנהוגות בו כבוד כראוי. אבל מצד שני אין לשנות מנהג של הקהילה בלי הסכמת רוב הציבור. ברוב הקהילות לא נהגו הנשים לרקוד עם ספר תורה בשמחת תורה, ואם רוצים לשנות את המנהג צריך לשאול את דעת הציבור. כמובן שאם יש רב בקהילה, אין לעשות שום דבר בלי הסכמתו.

חשוב לציין כי תשובתו של הרב רבינוביץ' נכתבה בעבור קהילה שבה הייתה התנגדות פנימית רצינית לריקוד נשים עם ספר התורה. ייתכן שהוא היה מתנסח באופן מהוסס פחות מול קהילה אחרת.

בתשובתם ל"דרכיה", ראשי ישיבת הר עציון, הרב ברוך גיגי והרב משה ליכטנשטיין (בנו של הרב אהרן), הביעו את תמיכתם בריקוד נשים עם ספר התורה בשמחת תורה בעזרת הנשים. הרב משה ליכטנשטיין מסביר מדוע לדעתו שינוי שכזה במנהג בית הכנסת הפך לרצוי, במיוחד לאור ההתקדמות בלימוד התורה של נשים בימינו.

הרב משה ליכטנשטיין, תשובה ל"דרכיה"
אני חושב שריקוד של נשים עם ספר תורה בעזרת הנשים בשמחת תורה רצוי היום. לפני 20-30 זה לא היה רצוי. הסיבה לכך היא כפולה: שינויים במנהגי תפילה ודפוסי בית הכנסת צריכה לקרות בצורה הדרגתית ולא מהפכנית. ככל שחלו שינויים נוספים בהשתתפותן ומעורבותן של נשים בבית הכנסת, שינוי זה מתווסף למהלך רוחבי שלם וגם תואם את המציאות העכשווית באופן שלתחושת לא היה קיים לפני עשרים-שלושים שנה. הסיסמה הקבועה שלי: "אבולוציה ולא רבולוציה" נכונה מאד כאן. בנוסף על כך, אני מרגיש שגם מבחינת ההתקדמות שחלה בתקופה הזו בתלמוד תורה בעולמן של הנשים מחייב את השינוי הזה. ככל שהזיקה לתורה בכל השנה גדלה, כך גדלה ההצדקה והצפייה לריקוד עם ספר תורה בשמחת תורה. הייתי מחייב את השינוי גם בלי נקודה זו אך נקודה זו בהחלט מגבירה את ההצדקה לכך. בנוסף, ריקוד עם ספר תורה אינו רק זכות אלא אתגר. אם נשים מצפות לריקוד עם ספר, הדבר גם מביא לצפיות לעיסוק בתורה במשך השנה.

ד. הוספת שמחה – יום טוב אמור להיות יום של שמחה בעבור הקהילה כולה. ראינו את דברי ספר חמדת ימים כי "כל המרבה בכל מיני שמחות לפני הספר תורה מעורר השמחה למעלה". האליה רבה

¹⁷ ניתן למצוא כאן.

¹⁸ ניתן למצוא כאן.

מוסיף כי עלינו לאפשר לכולם לשמוח ככל הניתן:

אליה רבה סימן תרסט

דיש לשמוח לרבים בכל מה דאפשר בשמחה של מצוה [בשמחת תורה].

הגמרא דנה בחשיבות הרבה שיש ל"נחת רוח לנשים". כאשר דנים בשאלה האם לאפשר לנשים לרקוד עם ספר התורה,¹⁹ יש לקחת בחשבון את השפעתה החיובית האפשרית על הקהילה.

מחשבות לסיכום

בהתבססם על חלק משלושת השיקולים הראשונים לעיל או על כולם, מספר פוסקים אוסרים על ריקוד נשים עם ספר התורה בשמחת תורה או הביעו הסתייגות מכך. אחרים מוצאים כי ניתן להתגבר על הסתייגויות אלה, ומעודדים נשים לרקוד עם ספרי התורה כדי להגביר את השמחה.

הדיון בנושא זה אינו הלכתי בלבד. משום כך, האופן שבו נשים חוגגות את שמחת תורה הוא גם שאלה קהילתית. עצם הדיון והלימוד הנוסף בנושא ההקפות הוא בעל חשיבות עצמאית, והוא מרענן את היכרותנו עם הלכות כבוד התורה מתוך השאיפה להגביר את השמחה בשמחת תורה.

מדוע זה עניין כה משמעותי?

ספר התורה ומה שהוא מסמל עומדים בלב סוגיה זו. הרמב"ם מרחיב את פסיקתו בנוגע למחשבה על התורה גם לספר התורה עצמו.

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה י', יא
כל מי שיושב לפני ספר תורה ישב בכבוד ראש באימה ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי עולם שנאמר "והיה שם בך לעד", ויכבדהו כפי כחו, אמרו חכמים הראשונים "כל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות וכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות" (אבות ד, ו).

מכאן ניתן ללמוד שמעבר לקדושתו, ספר התורה מייצג את התורה עצמה.

קרבה פיזית לספר התורה יכולה להיות בעלת משמעות רבה בעבור נשים, שכן היא מסמלת קרבה לתורה. לנשים רבות יש אינטראקציה מועטה מאוד עד לא קיימת בכלל עם ספר התורה לאורך השנה, וריחוק זה מודגש אף יותר בשמחת תורה.

ככלל, שינוי במנהג בית הכנסת יכול להיות קשה ומרתיע ולא נעים למתנגדים לו. העברת ספר התורה לעזרת הנשים עשוי להיחווה כויתור על דבר יקר מאוד. וכאשר הגברים לא מעבירים את ספר התורה כדי שנשים יוכלו לשמוח עמו, הדבר עלול לעורר אצל חלק מהנשים תחושה שגברים שולטים בגישה לתורה. הדבר יכול להכאיב במיוחד לנשים העוסקות בלימוד תורה בקביעות, ושגישתן לתורה היא בעלת משמעות עמוקה כך שהן עשויות להשתוקק גם לגישה לספר התורה עצמו. לעומתן, נשים אחרות, המחוברות לא פחות לתורה, עשויות לחוש שלא בנוח עם הימצאותו של ספר התורה בעזרת הנשים.

גם אם ספר התורה אינו מועבר לעזרת הנשים בבית הכנסת, על הקהילה ורבניה לשקול היטב ולחשוב על דרכים שבהם ניתן יהיה להעביר את המסר כי הם מכבדים ומעריכים את החלק שנשים לוקחות בלימוד התורה ובמעורבות הנשים בכך. ניתן לשקול את האפשרות לתת לאישה מסוימת להחזיק את ספר התורה או להניחו על שולחן בעזרת הנשים, כפי שהציע הרב יעקב אריאל, כדי להבטיח את כבוד התורה תוך מתן הזדמנות לנשים לשמוח עם ספר התורה.

¹⁹ חגיגה טז ע"ב

אמר רבי יוסי: סח לי אבא אלעזר: פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים, והביאנוהו לעזרת נשים, וסמכו עליו נשים. לא מפני שסמיכה בנשים – אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים.

שרה רודולף, עורכת בצוות דרכיה, מציגה את נקודת מבטה בנוגע למשמעותו של ריקוד בעבור נשים כביטוי לשמחה וללקיחת חלק בתורה, גם ללא ספר התורה עצמו:²⁰

שרה רודולף, 'שמחת תורה אינו חייב להיות חג של גברים'...האחיזה בספר התורה היא, לדעתי, משנית. הנקודה המשמעותית היא שיש לנו זכות שווה לשמוח במורשתנו הקדושה. אף אחד אינו מכריח אותנו לפטפט; בסופו של דבר, אף אחד לא מונע מאיתנו לרקוד. אם זהו חג של גברים, זה רק משום שנתנו לו להיות כזה... בשמחת תורה, אני רוקדת בעבור הרעיון שהתורה מייצגת, לא בעבור החפץ. אני רוקדת בעבור עצמי, ובעבור אהבתי ללימוד התורה. אני רוקדת מתוך השמחה על השלמת קריאת ספר התורה, ורוקדת לכבוד התחלת הקריאה מחדש. אני רוקדת, משום שבקרוב עיני יתמלאו בדמעות כבכל שנה, כאשר אני מאזינה לסיפור פטירתו של משה רבנו בפסוקים האחרונים של התורה. אני רוקדת, משום שבקרוב אתפעל ואתמלא פליאה כבכל שנה, כאשר נתחיל שוב ונקרא "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד". ההתחלה של הכל, של משהו, היכן שהיה לא כלום.

עם זאת, עלינו לגלות רגישות כלפי העובדה שנשים רבות חשות חוסר שיוון זכויות במיוחד בשמחת תורה, כאשר ספרי התורה נשארים בעזרת הגברים. התחושות הללו עשויות להתעצם בקרב נשים המעורבות ומושקעות בלימוד תורה. עלינו לעסוק בחינוך וביצירת דיאלוג שיביאו אותנו למצב שבו כל אישה יהודייה תוכל לתת ביטוי לאהבתה את התורה בשמחת תורה, ובו קהילותינו מבהירות שהן חוגגות את חיבור הנשים לתורה.

העמקה נוספת

- רבינוביץ', הרב נחום, שו"ת שיח נחום, סימן מ'. ניתן למצוא כאן.
- רודולף, שרה דייוויס, "שמחת תורה ונשים", *Torahmusings.com*, 2017, ניתן למצוא כאן.
- סטודנט, הרב גיל, "נשים וריקוד עם ספרי התורה", *Torahmusings.com*, 2014, ניתן למצוא כאן.
- יערי, אברהם, *תולדות חג שמחת תורה*. ירושלים: מוסד הרב קוק, 1998. (פורסם לראשונה ב-1964).

²⁰ ניתן למצוא כאן.